

Į DVIDEŠIMTĄJĮ GIMTADIENĮ UŽSUKUS...

Andrius Maslekovas

Naujų pažinčių su jaunosios kartos kompozitoriais žadėjo ir iš Estijos atvykęs ansamblis „U“. Vienas įdomiausių buvo susidūrimas su estų kompozitorės Helenos Tulves kūryba. Koncerte nuskambėjęs „Stream 2“ („Tėkmė 2“) fleitai, klarnetui, smuikui, violončelei ir mušamiesiems atskleidė kompozitorės muzikinių interesų įvairovę. Jaučiamos prancūzų spektralistų bei Kaijos Saarijaho įtakos, H. Tulve muzikoje puikiai sujungia jausmingumą, gamtos vaizdus su racionaliais komponavimo būdais, spektrine harmonija ir tembro ieškojimais.

Koncerte Lietuvos publikai pristatyti menininkai – Sankt Peterburge gimusi, pastaraisiais metais Estijoje gyvenanti Tatjana Kozlova ir suomis Jarkko Hartikainenas. Turėjome progą išgirsti Onutės Narbutaitės, Salvatore Sciarinno ir Fausto Romitellio kūrinį.

Trečiasis „Gaidoje“ viešėjęs kamerinės muzikos kolektyvas – ansamblis „Icarus“ iš Italijos. Šio ansamblio programa skyrėsi nuo prieš tai festivalyje girdėtų kolektyvų: koncerto pradžioje ansamblio gitaristas Giacomo Baldelli's atliko F. Romitelli'o kūrinį elektrinei gitarai „Trash TV Trance“. Tai dar vienas urbanistinės estetikos ir problematikos garsaus italo projektas, tyrinėjantis įvairias grojimo instrumentu technikas ir suteikiantis didelę improvizavimo laisvę atlikėjui. Šį kūrinį teko girdėti ir prieš porą mėnesių vykusiam „Varšuvos rudens“ festivalyje, kur jį atliko tarptautinis „Nikel“ ansamblis. Lenkijoje šio kūrinio skambesys buvo tiesmukesnis ir labiau panašus į eksperimentą ar improvizaciją nei į apgalvotą ir natomis užrašytą kompoziciją. G. Baldelli'o interpretacijoje buvo galima išgirsti šio kūrinio subtilybes ir net visą skambantį elektroninį triukšmą (tik šiuo žodžiu galima būtų apibūdinti Lenkijoje nuskambėjusią interpretaciją) sąmoningai suvokti kaip tikriausią muziką.

Vienas iš keistesnių „Icarus“, kurį sudaro šeši muzikantai, programos bruožų buvo tas, jog iki pertraukos jie nepasirodė scenoje visi kartu, o pagrojo tik du solinius kūrinį ir vieną kompoziciją fleitai, mušamiesiems ir elektronikai. Pirmojoje dalyje, be „Trash TV Trance“, daugiau niekas maloniai ir nenustebino. Giorgio Battistelli's, skambiai biografijoje minimas buvęs K. Stockhauseno ir M. Kagelio mokinys, kūrinio „Anima“ mušamiesiems (tiksliau, marimba) ir šiek tiek – bosiniam būgnui) sugebėjo įtikinti, kad iš mokytojų perėmė technologinę komponavimo meistrystę, bet generuoti menines idėjas

nėra pajėgūs išmokyti net garsiausi kompozitoriai. Šiame kūrinyje idėjų ypač trūko, bet tai ne vien G. Battistelli'o, bet ir didžiosios daugumos XX a. pabaigos–XXI a. pradžios kompozitorių problema. Kaip priešprieša G. Battistelli'o kūriniai nuskambėjo minėtas Robertos Vaccos „Sextans Uraniae“ fleitai, mušamiesiems ir elektronikai. Žavėjo kūrinio idėjos, muzikinė kalba, bet forma neįtikino, ir galiausiai kūrinys prarado pirminį žavesį.

Antrojoje koncerto dalyje ansamblis pasiūlė pasimėgauti menų sinteze. Atlikėjai šiam koncertui parengė improvizacinę kompoziciją, kuria įgarsino 2009-aisiais videoeksperimentų grupės „Martinefabrik“ sukurtą videofilmą „Cenere“. „Cenere“ vaizduoja mėnulio kraštovaizdį po atominio sprogimo. Filmo medžiaga įvairi, nuo statiško lietaus iki stopkadro animacijų, vietomis primenančių čekų režisierių Janą Švankmajerį, ir filmuotos medžiagos, kartais fabula primenančios atgimimo laikais Lietuvoje „siautėjusių“ „Žalio lapo“ menininkų projektus. Filmą inspiravo Cormaco McCarthy'o romanas „Kelias“ („The Road“). Šio rašytojo darbai ne pirmą kartą atkreipia kino kūrėjų dėmesį, C. McCarthy'o romano „Šioje šalyje nėra vietos senukams“ ekranizacija režisieriams broliams Coenams atnešė bene visus kino apdovanojimus. Šį kartą turėjome progą pamatyti neholivudišką ir gana chaotišką C. McCarthy'o ekranizaciją. Koks filmas – tokia ir muzika, paini, chaotiška, gausi improvizacijų, kurios kartais prasilenkdavo (ir gana smarkiai) su įvykiais ekrane, taip sugriaudamos iliustratyvias kino muzikos dogmas. Nors idėja gyvai įgarsinti filmus ir nenauja, bet stebėti tokį procesą visada įdomu, ypač kai eksperimentinį kiną bandoma papildyti muzikiniais eksperimentais.

Taip „Gaida“ ir baigė trijų skirtingų, bet vienas kitą papildančių užsienio kamerinės muzikos kolektyvų koncertų ciklą. Į visus juos nueiti buvo verta ir klausytis buvo įdomu. Dažnai panašių festivalių kameriniai koncertai būna varginantys ir neįsimintini, bet „Gaidai“ šįkart pavyko išvengti šio nemalonaus sindromo.

Vienas iš aiškiausiai atlikimo ir muzikos kokybės atžvilgiu prognozuojamų koncertų buvo Rūtos ir Zbignevo Ibelhauptų fortepijoninio dueto rečitalis. Vien į programą įtraukti George'o Crumbo „Otherwordly Resonances“ ar Pero Nørgårdo „Unendlicher Empfang“, kurį reikia groti keturiomis rankomis pagal keturis skirtingus tempus mušančius metronomus, žadėjo įspūdingą reginį. Kaip spaudos konferencijoje teigė R. Ibelhauptienė, Pero Nørgårdo kūrinys yra sudėtingiausias, kokį yra kada nors tekę šiam duetui atlikti. Šalia minėtų užsienio kompozitorių šedevrų, publikai pristatytos trys lietuviškos pasaulinės premjeros. Daug diskusijų sulaukė Jurgitos Mieželytės „Šukės“. Kaip ji aprašo: „Vienos (šukės – A.M.) priklausančios tam pačiam daiktui ir besijungiančios, kitos – padrikos ir pasimetusios.“ Kažką panašaus ir išgirdome, gražiai prasidėjęs kūrinys netrukus transformavosi į keistą koliažą, kuriame vienu metu skambėjo J. S. Bacho, F. Chopino, A. Piazzollos stilių muzika. Renginyje lankęsis jaunos kartos muzikologas iš Varšuvos Krzysztofą Marciniaką net tvirtino kūrinį girdėjęs filmo apie Hariį Poterį garso takelio temą, bet pridūrė, kad šio kūrinio pradžia buvo

geriausias viso koncerto momentas. Kūrinyse skambėjo keistokai, bet puikiai atitiko viską, ką apie jį anotacijoje rašė kompozitorė, tad galima teigti, kad kompozicinis sumanymas buvo įgyvendintas. Čia norėčiau pacituoti jauną kompozitorių Marių Čivilį, sakyti: „Aš kuriu muziką ir ji man patinka, tad gal pasaulyje atsiras dar bent vienas, kuriam tai irgi patiks.“ Teisingas požiūris, tad galime tik pasveikinti J. Mieželytę su sėkminga premjera. Savo stiliui liko ištikimas Gintaras Sodeika, o jo kūrinys „Sound Universe Technology Avatar Partnership Organization“ leido publikai šiek tiek atsipalaiduoti nuo akademizmu alsuojančios festivalio programos. O koncertą užbaigęs Tomo Kutavičiaus „Aqua quadrivium“ keturiems fortepijonams (specialiai šiam atlikimui padaryta nauja kūrinio redakcija dviem fortepijonams ir fonogramai) sulaukė itin didelio pasisekimo. Vilniaus rotušės salę beveik sausakimšai užpildę žiūrovai nusivylę neliko. Koncerto lygis buvo aukštas, bet salės akustika neleido atlikėjams atskleisti visų įmanomų niuansų, ypač tai pajautėme G. Crumbo kūrinyje. Muzikinių erdvių klausimas šiemet buvo aptarinėjamas garsiai ir aštriai, apie tai reikėtų rašyti atskirą straipsnį.

Laukiau choro „Jauna muzika“ koncerto. Man, šiuolaikinės muzikos gerbėjui, patinka klausytis šio choro net ir tada, kai jis atlieka ne šiuolaikinę muziką, tad minimas „Gaidos“ koncertas man turėjo būti dviguba šventė, o ir lietuviškų chorinių premjerų norėjosi pasiklausyti. Pirmasis nuskambėjęs Jurigitos Mieželytės „O ignis spiritus Paracliti“ – kūrinys, galintis reprezentuoti lietuvišką šiuolaikinę choro muziką bet kurioje pasaulio scenoje. 2007-aisiais, pirmajame „Vox juventutis“ konkurse dienos šviesą išvydusi kompozicija gavo beveik visus pagrindinius apdovanojimus. Šv. Hildegardos Bingenietės kūrybos inspiruotas kūrinys iki šiol yra, manau, vienas geriausių lietuvių šiuolaikinės chorinės muzikos pavyzdžių. Žibuoklės Martinaitytės „Tolumos mėlynumas“ nuskambėjo gana dviprasmiškai, graži tiršta, minimaliai kintanti harmonija, bet per didelis susitelkimas į vertikalę buvo ganėtinai monotoniškas ir nuobodus ir galiausiai mintyse viskas susiliejo į vientisą klasterį. Naujų įvykių kūrinyje troškulio nenumalšino ir fonetinis tekstas, tad kompozicijos dramaturgija baigėsi ten, kur ir prasidėjo. Nors buvo bandoma padaryti faktūros pokyčių, atsirado horizontalių judesių, bet jie liko neįprasmingi... Václovo Augustino „The Journey of the Magi“ („Išminčių kelionė“) sužavėjo muzikinės medžiagos gausa. Kompozitorius – ir minimo choro vadovas – šiuo kūriniumi įrodė, kad chorą, kaip instrumentą, išmano ir valdo tobulai. Išnaudotos sonorinės choro galimybės, pagalbon pasitelkti erdviniai muzikos elementai. Autoriui pavyko pasiekti, kad publika suprastų dainuojamą tekstą, kas yra dažna ir rimta tiek chorinių, tiek kitokios sudėties vokalinių kūrinių problema. Į ansamblių puikiai įsiliejo solistai: baritonas Nerijus Masevičius, mecosopranas Lina Valionienė, sopranas Giedrė Paukštytė ir tarsi Betliejaus žvaigždė nuo bažnyčios sakyklos „Išminčių kelionė“ skaidriu koloratūriniu sopranu nušvietusi Gintarė Ramanauskaitė. Kilo mintis, kad esamos sudėties, stilistikos

ir muzikinės medžiagos kūrinį galima būtų išplėsti iki nedidelės oratorijos. Nors kūrinys netrumpas, bet, jam pasibaigus, norėjosi daugiau – turtinga medžiaga lyg ir prašėsi pratęsima... kad ir dvigubai... Koncerto pabaigai palikta Gérard'o Grisey kompozicija dvylikai balsų ir fonogramai „Les chants de l'amour“ pateikė kitokią choro koncepciją ir parodė „Jaunos muzikos“ choro profesionalumą ir universalumą. Dvylika įgarsintų solistų, sudėtingos partijos, balansuojančios tarp sonorinių ir muzikinių garsų, iš fonogramos sklindantys dirbtiniai tembrai sukūrė tikrą šiuolaikinės muzikos festivalio atmosferą, kuri šiame koncerte po truputį ėmė blėsti.

Nemažai klausimų sukėlė styginių kvarteto „Chordos“ koncertas, pavadintas „Retrospektyva 1990–2010“. Anot festivalio rengėjų, tai turėjo būti žvilgsnis į lietuvių muziką per atkurtos Nepriklausomybės dvidešimtmetį. Koncerte nuskambėjo Algirdo Martinaičio „Mirtis ir mergelė“, Onutės Narbutaitės „Drappeggio“, Vytauto V. Jurgučio „Elipsės“, Ryčio Mažulio „Sans pause“, Ramintos Šerkšnytės „Rytų elegija“ ir Remigijaus Merkelio „MiKonst“ fortepijoniniam kvintetui (fortepijono partiją atliko Daumantas Kirilauskas). Gana keistas dvidešimtmetis – pasižiūrėjus į kūrinių datas, pastebima, kad jis nežinia kodėl apima vos penkerius metus, seniausias koncerto kūrinys buvo A. Martinaičio „Mirtis ir mergelė“ (1998), o naujausias – O. Narbutaitės „Drappeggio“ (2004). Kilo įspūdis, kad per pastaruosius dvidešimt metų lietuvių kompozitorių reikšmingiausi kūriniai yra išimtinai styginių kvartetams. Tiek to, susitaikysime su šia sudėtimi, nes „Chordos“ yra tarsi neatsiejama lietuvių šiuolaikinės muzikos dalis. Vis dėlto, ieškant dingusių penkiolikos metų, kilo kitas klausimas: kodėl retrospektyvai pasirinkti būtent šie kūriniai? Kodėl savo vietos koncerte nerado, tarkime, tuo pačiu laikotarpiu parašyti du Osvaldo Balakausko kvartetai? Kur dingio šio, vieno autoritetingiausių ir ne vienai lietuvių kompozitorių kartai įtaką tebedarančio kūrėjo muzika iš „Gaidos“ repertuaro? Kodėl neįtrauktas Arvydo Malcio styginių kvartetas „Keturi atspindžiai“ arba Vidmanto Bartulio „Tyliai Naujalis kalbina Vištelį“? Juk jie pagal visus kriterijus atitinka šio koncerto koncepciją. Ar istoriniame kontekste V. V. Jurgučio „Elipsės“ yra svarbesnės už ką tik išvardytus kūrinius? V. V. Jurgučio kūrinio kokybė čia neabejojama, bet, mano nuomone, lietuvių muzikoje jis svarbus tik tiek, kad jį atliko 2003 „Gaidoje“ viešėjęs legendinis „Arditti“ kvartetas, kaip, beje, „Drappeggio“ ir „Rytų elegiją“. Susidaro įspūdis, kad geriausiais lietuvių kūrinių kvartetui jie tapo būtent dėl to, kad juos pagrojo „Arditti“. Dauguma iš koncerte skambėjusių kūrinių yra puikūs naujosios lietuvių muzikos pavyzdžiai, bet vienareikšmiškai sutikti su visų jų kandidatūromis į šį lietuvių muzikos „Top 6“ negalima.

„Gaidos“ festivalis pasiūlė apsilankyti dviejuose menų sintezės projektuose, Wolfgango Mittererio operoje „Massacre“ ir Justės Janulytės ir videomenininko Lucos Scarzello koncertinėje instaliacijoje „Smėlio laikrodžiai“. Kaip reikėtų vertinti „Massacre“? Tai vienas iš retų atvejų, kai vertintojai užima kraštutines pozicijas: niekas

neapibūdino operos kaip vidutiniškos, o argumentų, kodėl ginama viena ar kita pusė, išgirsti neteko. Nuomonių susipriešinimą atspindėjo Vitos Gruodytės ir Jūratės Katinaitės pasisakymai LKS „Antenoje“. Išėjęs iš operos, bandžiau prisiminti, kada Vilniuje mačiau ką geresnio... Į galvą atėjo 2008-aisiais vykusios ISCM Pasaulio muzikos dienos ir Nacionaliniame dramos teatre parodytas Heinerio Goebbelso muzikinis spektaklis „Eraritjaritjaka – musée des phrases“. Tai buvo šedevras. Tiesa, panašios prabos opera, o ne muzikinis spektaklis, Vilniuje parodyta 2007-ųjų „Gaidoje“ – Pascasio Dusapino „Medėja“. Supratau, kad rimtą šiuolaikinę operą pamatome kas dveji–treji metai (Naujosios operos akcijos projektus labiau vertinu kaip kompozitorių, režisierių, scenografų ir videomenininkų bendrus eksperimentus, o ne kaip rimtos meninės vertės spektaklius).

Taigi šiuolaikinės operos meninės vertės ir subtilybių, kurias įžvalgiai aprašė V. Gruodytė, kas nors gali net nepastebėti: negalime tapti ekspertais to, ko nematėme. Kaip pasakytų kompozitoriai: „opera buvo“ (ir tai svarbu, stebint dažną šiuolaikinį projektą, skambiai pavadintą „opera“). Ir net gerai apmąstyta ir sudėliota opera: tiek savo struktūra, tiek instrumentų, elektronikos panaudojimu, tiek ir visa muzikine medžiaga bei dramaturgija. Atlikėjams priekaištų neturiu, gal kiek mažiau įtikino baritono

Lionelio Peintre'o vokaliniai eksperimentai, bet kiti solistai (išskirčiau Norą Petročenko, kuri pribloškė balso galimybėmis ir atlikimo preciziškumu) puikiai atliko darbą. Įtiko man ir menka scenografija, ir kostiumai buvo neblogi, jie kontrasto principu derėjo prie juodos ir tuščios šiuolaikinės scenos ir buvo kone vienintelis elementas, priminęs, kad kalbame apie XVI amžių. Tačiau norėčiau pacituoti ir J. Katinaitę: „Operoje viskas „savo vietoje“, visi komponentai sumanyti ir išpildyti profesionaliai ir įprastai. Regis, žiūrėtum eilinį filmą iš Rosamunde Pilcher melodramų serijos.“ O hollywoodinis filmas, kad ir koks geras, vis vien visų pirma yra prekė, o ne meno kūrinys. Todėl galima pasveikinti „Massacre“ kūrėjus, sukūrusius paklausią ir aukštos kokybės šiuolaikinės muzikos prekę, juk ne kiekviena šiuolaikinė opera sulaukia keturiolikto atlikimo. Norėtusi tikėtis, kad panašių renginių padaugės ne tik Vilniuje, bet ir kituose Lietuvos miestuose.

Į Justės Janulytės „Smėlio laikrodžius“ buvo įdomu pažiūrėti, įdomu buvo jų klausytis, pajauti ir kiekvienam savaip išgyventi: šviežia, medityvu, paveiku ir skoninga. Gal ir ne visai nauja – iš esmės neišvydome ir neišgirdome nieko, ko anksčiau pavieniui nebuvome matę ar girdėję, bet kartais sujungus keletą senų ir gerai žinomų elementų galima gauti junginį, kuris bus pažįstamas ir paveikus, bet žavės lyg gaivaus oro gurkšnis. J. Janulytės muzika idealiai susipynė su videomenininko Lucos Scarzellos vaizdo projekcijomis ir sudarė vientisą atlikėjų, vaizdo ir garso amalgamą, kuri įtraukė ir visus klausytojus sausakimšoje Menų spaustuvės Juodojoje salėje. Tai vienas iš nedaugelio atvejų, kai iš šiuolaikinės muzikos koncerto išėini ramus, patenkintas ir be

įkyrių klausimų. Viena įkyri mintis vis dėlto krebždeno – po „Smėlio laikrodžių“ atgijęs pasitikėjimas lietuvių šiuolaikine muzika šaukė: „Dar!“, o toliau festivalis nesiulė nieko, išskyrus baigiamąjį koncertą.

O baigiamasis koncertas patvirtino, kad įsisiūbavusi įtampos kreivė staigiai krenta žemyn. Koncerte atlikti du Algirdo Martinaičio kūriniai, iš pradžių koncertas altui ir orkestrui „Europos periodo parkas“ (nauja kūrinio redakcija), o pabaigoje – pasaulinė premjera, „Muzikinis testamentas“. Iki šiol vengiau plačiau aptarinėti A. Martinaičio kūrybą, bet ši kartą jaučiuosi priremtas prie sienos. Neslėpsiu, didelės simpatijos šio kompozitoriaus kūrybai nejačiu, gal dėl to kaltas ir kartų skirtumas. Kad ir kaip stengiausi, nesugebėjau rasti „muzikoje iš antrų rankų“ apčiuopiamos meninės vertės. Prieš koncertą vykusiam susitikime į klausimą, kas šiuo metu domina kompozitorių, A. Martinaitis atsakė trumpai ir aiškiai – idiotizmas. Būtent šio elemento nestokojo ir abi koncerte nuskambėjusios kompozicijos. Apie „Muzikinį testamentą“ taikliai atsiliepė kompozitorius Rytis Mažulis: „Testamentą šiais laikais galima lengvai perrašyti, pakanka nueiti pas notarą, tad gal greitu laiku išgirsime ir Martinaičio „Naująjį Testamentą...“ Toks hipotetinis A. Martinaičio kūrinys manęs nenustebintų: „martinaitiško idiotizmo“ per šiųmetę „Gaidą“ prisiklausiau į valias, tą sušvelninti padėjo ir tarsi festivalio gelbėjimosi rato funkciją atliko Fausto Romitelli'o urbanizmas, tad šioks toks balansas tarp rimtumo ir parodijos buvo pasiektas... Keistas festivalio rengėjų sprendimas „Gaidos“ dvidešimtojo gimtadienio šventę skirti tokiai keistai estetikai. Na taip, A. Martinaitis šiemet švenčia 60-metį, tad suprantamas noras padovanoti kompozitoriui gerą (ir pinigine išraiška vertingą) dovaną.

Tikiuosi, kad ši tradicija nebus užmiršta ir panaši dovana bus „įteikta“ kitąmet 50-metį švėsančiam Ryčiui Mažuliui, į kurio koncertus dauguma mano pažįstamų šiuolaikinės muzikos gerbėjų eitų su didesniu malonumu.

Netolimoje „Gaidos“ praeityje galima išvelgti paraleles su žmogaus augimu: įspūdingai atšvėstas aštuonioliktasis gimtadienis (ISCM), kuriam nepagailėta lėšų, laiko, kukliai sutiktas devynioliktasis, ir – tarp brandos ir maišto balansuojantis dvidešimtas. Išgirdome daug senos, bet kokybiškos muzikos, bet norint pasiekti solidų dvidešimt penkerių metų jubiliejų, per ateinančius penkerius metus reikia sukaupti daug patirties ir naujų lietuviškos muzikos šedevrų. To ir linkiu į brandos amžių įžengusiai „Gaidai“.